

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний аграрний університет
ім. В.В. Докучаєва**

Затверджено вченою радою
факультету лісового господарства
(протокол № 5 від 29 грудня 2020 р.)

ЛІСОВІ КУЛЬТУРИ І ЛІСОМЕЛІОРАЦІЯ

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

**для здобувачів факультету лісового господарства
освітнього ступеня «Молодший бакалавр»
галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство»
спеціальності 205 «Лісове господарство»**

Харків – 2020

Укладач: **Ю.М. Біла**, доцент, канд. с.-г. наук, доцент кафедри лісових культур і меліорацій Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва;

В.В. Горошко, доцент, канд. с.-г. наук, доцент кафедри лісівництва ім. Б.Ф. Остапенка Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва

Рецензенти:

О.П. Андрущенко

доцент, канд. с.-г. наук

Г.Б. Гладун

професор кафедри ДТСЛК, доктор сільськогосподарських наук, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

ЗМІСТ

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ	
2. МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ	
3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ	
4. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ	
5. ПРАВИЛА ТЕХНІКИ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ	
6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ	
ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ	
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	

ВСТУП

1.ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

Навчальна дисципліна «Лісові культури і лісомеліорація і лісомеліорація» охоплює питання теорії і практики створення штучних лісових насаджень – лісових культур, та набуття практичних навиків оцінки захисних функцій різних видів лісомеліоративних насаджень та перспективи покращення їх властивостей у конкретних умовах. Вона складається із чотирьох частин: лісове насінництво, лісові розсадники, лісові культури і лісомеліорація. Ці частини логічно пов'язані доповнюють одна одну. Навчальну практику з дисципліни «Лісові культури і лісомеліорація і » проводять відповідно до навчального плану підготовки фахівців освітнього ступеня «Молодший бакалавр», галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство», спеціальності 205 «Лісове господарство» після закінчення здобувачами аудиторних предметних курсів.

Під час проходження навчальної практики студенти закріплюють і поглиблюють знання, отримані під час теоретичного та практичного опрацювання курсу та суміжних дисциплін.

Тривалість навчальної практики складає 5 робочих днів (45 годин).

Форма підсумкового контролю – залік.

Базами для проходження практики є

- дендрологічний парк ХНАУ ім. В.В. Докучаєва;
- лісомеліоративні насадження в найбільш поширених типах лісу;

Обов'язки здобувача під час практики – кожного дня в період практики своєчасно з'являтися на встановлене керівником місце проходження практики; ретельно дотримуватися правил техніки безпеки та охорони праці; повністю виконувати завдання, передбачені програмою практики та встановлені її керівником, вести щоденник практики. За результатами навчальної практики здобувач готує і захищає звіт.

Обов'язки керівника під час практики – здійснювати безпосереднє керівництво навчальною практикою; на початку практики провести відповідний інструктаж щодо програми практики, її організації, форм контролю і правил поведінки здобувачів під час практики, правил техніки безпеки та охорони праці; організувати і контролювати виконання поставлених перед здобувачами завдань відповідно до програми практики.

2.МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

Мета навчальної практики полягає у набутті студентами практичних навичок щодо вирощування садивного матеріалу деревних рослин та його використання для створення лісових насаджень; методики дослідження лісокультурних об'єктів; технічного приймання лісокультурних робіт і природного поновлення; інвентаризації лісових культур та оцінювання їх якості, догляду за лісовими культурами, переведення лісових культур у категорію лісових ділянок, вкритих лісовою рослинністю. А також, закріплення та поглиблення теоретичних знань по дисципліні, набуття практичних навиків оцінки захисних функцій різних видів лісомеліоративних насаджень та перспективи покращення їх властивостей у конкретних умовах.

Основним завданням навчальної практики є освоєння методів вирощування лісового, декоративного і плодового садивного матеріалу різних видів; методики інвентаризації садивного матеріалу в посівному і шкільному відділеннях лісового розсадника; обстеження та дослідження типових ділянок лісових культур, визначення їх приживлюваності або збереженості, стану та біометричних показників росту. Також, під час практики студентами опрацьовуються основні програмні завдання в різних ланках водозбірних площ.

3.ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Здобувач початкового (короткий цикл) рівня вищої освіти (молодший бакалавр) за спеціальністю 205 «Лісове господарство» повинен:

2. Прагнути до самоорганізації та самоосвіти.

4. Володіти базовими гуманітарними, природничо-науковими та професійними знаннями для вирішення завдань з організації та ведення лісового господарства.

6. Здійснювати підбір і використання необхідного обладнання, інструментів для організації виробничого процесу з урахуванням екологічних, технічних та технологічних можливостей.

10. Аналізувати результати досліджень деревостанів, їх продуктивності, стану насаджень та довкілля.

11. Оцінювати значимість отриманих результатів досліджень дерев, деревостанів, насаджень, лісових масивів і стану довкілля і робити аргументовані висновки.

14. Виконувати чітко та якісно професійні завдання, удосконалювати технологію їх виконання та навчати інших.

16. Організувати результативні та безпечні умови праці.

4. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

Навчальна польова практика включає наступні форми роботи: ознайомлення з відомчою документацією господарства та вибірка необхідних даних для написання звіту по практиці і вихідної інформації щодо запланованих для досліджень лісокультурних об'єктів; натурне обстеження та дослідження сіянців (саджанців) і лісових культур у найбільш типових умовах шляхом закладання облікових площадок та пробних площ; камеральна обробка зібраного матеріалу, виконання спеціальних розрахунків та порівняння отриманих показників росту і розвитку рослин із чинними нормативними вимогами; обстеження лісомеліоративних насаджень в природі, оформлення звіту по практиці. Перед початком навчальної практики проводиться інструктаж з правил техніки безпеки при виконанні лісокультурних робіт.

Під час проходження практики кожен із здобувачів веде щоденник,

звіт, у якому відображає всю зібрану інформацію та матеріали обстежень, досліджень, pomірів і т.п. за встановленими формами. По завершенню камеральних робіт, написання звіту та їх перевірки керівником проводиться залік навчальної практики.

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

Навчальним планом і програмою підготовки молодших бакалаврів передбачено проведення навчальної практики з лісових культур і лісомеліорацій, яка триває протягом п'яти днів. У табл. 1 наведено програму та зміст навчальної практики.

Таблиця 1

Програма навчальної практики

Пор. №	Зміст практики	Обсяг, год.		
		усього	у тому числі	
			польові	самостійні
1	Лісове насінництво	9	6	3
2	Лісові розсадники	9	6	3
3	Лісові культури	9	6	3
4	Лісомеліорація та її оцінка	9	6	3
5	Оформлення та захист звіту з навчальної практики	9	6	3
	Разом	45	30	15

Змістовий модуль 1. Лісове насінництво та лісові розсадники

1. Об'єкти лісонасінної бази. Переробка лісонасінної сировини, зберігання і підготовка насіння до посіву (4 год.).
2. Організація території лісового розсадника (4 год.).
3. Вирощування лісових, декоративних і плодкових саджанців (6 год.).
4. Інвентаризація садивного матеріалу у розсадниках (6 год.).

Змістовий модуль 2. Лісові культури

1. Технічне приймання лісокультурних робіт (4 год.)
2. Інвентаризація лісових культур (4 год.)

3. Технічне приймання природного поновлення (4 год.).
4. Переведення лісових культур у категорію лісових ділянок, вкритих лісовою рослинністю (6 год.).
5. Вивчення стану лісових культур після їх зімкнення (6 год.).
6. Оцінка стану культур, створених на ділянках з різними способами розробки лісосік і підготовки лісокультурних площ (8 год.).
7. Вивчення особливостей росту чистих і змішаних лісових культур у свіжих суборах і судібровах (8 год.).

Змістовий модуль 3. Лісомеліорація та її оцінка.

1. Лісомеліоративна оцінка стану полезахисних лісових смуг, що створені за різними способами і типами змішування.
2. Види полезахисних лісових смуг та принципи їх розміщення на привододільному земельному ерозійному фонді. Визначення конструкцій лісосмуг та ролі рубок догляду в їх формуванні.
3. Вивчення аеродинамічних властивостей полезахисних лісосмуг різних конструкцій.

6. ПРАВИЛА ТЕХНІКИ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

На початку практики викладач проводить інструктаж з техніки безпеки відповідно до "Правил техніки безпеки при проходженні навчальної практики", після закінчення якого кожний здобувач повинен розписатися в спеціальному журналі.

Перебуваючи на навчальній практиці, здобувачі повинні дотримуватися розпорядку дня, затвердженого деканатом, протягом робочого часу перебувати на своїх робочих місцях, без дозволу керівника групи не відлучатися з місця практики.

Під час проходження навчальної практики здобувачі зобов'язані виконувати правила техніки безпеки, протипожежної безпеки та правила поведінки у дендропарку і у лісі.

1. Кожен здобувач повинен бути одягнений у зручний одяг, мати легке зручне взуття, яке не промокає, та головний убір.
2. Слід суворо дотримуватися режиму роботи та дисципліни на практиці.
3. Під час практики заборонено відлучатися без дозволу керівника практики.
4. Категорично заборонено кидати в дерева сокири, ножі, що призводить до пошкодження дерева.
5. З метою пожежної безпеки заборонено палити, кидати на землю палені сірники та недопалки.
6. Під час переходу в насадженні, де є густий підлісок та підріст, низько опущені гілки не можна відтягувати із силою і відпускати, це може привести до травми здобувача, який йде позаду.
7. Категорично заборонено розмахувати інструментами, що може призвести до травми або нещасного випадку.
8. Заборонено: їсти незнайомі плоди, сидіти на сирій землі, вилазити на дерева. Після закінчення практики необхідно вимити руки з милом.
9. Під час грози заборонено стояти поблизу високих або окремо стоячих дерев, а також перебувати на підвищеннях для уникнення ураження блискавкою. Слід швидко вийти на відкриту галявину або на ділянку з молодняком.
10. У випадку сильного граду потрібно сховатися під гіллям дерев або захистити голову від ударів граду.
11. Заборонено руйнувати гнізда птахів та мурашники.
12. Заборонено переїзд у самоскидних кузовах та причепах без надійної їх фіксації та пристрою для сидіння.
13. Кожна навчальна група повинна бути забезпечена аптечкою. Першу медичну допомогу надає керівник групи, який має володіти прийомами надання першої допомоги.

Якщо виникло поранення, то листя і папір до ран не прикладати, рану руками не чіпати, не присипати. Зупиняють кровотечу накладанням на рану стерильної пов'язки. Промивати рану водою не дозволяється. Шкіру навкруги рани змащують настоянкою йоду. Під час кровотечі з носа не давати хворому нагинати голову донизу. Необхідно притиснути ніс пальцями і покласти хворого з трохи піднятою головою, а потім покласти йому на перенісся та на потилицю холодну примочку.

У разі сонячного і теплового ударів потерпілого треба роздягти, перенести в тінь, щоб голова була трохи піднята, на голову та на ділянку серця покласти мокру ганчірку, змочити водою лице та груди.

При отруєнні ягодами, грибами, хворому необхідно дати випити води у великій кількості, щоб викликати блювоту.

Аптечка першої медичної допомоги повинна мати:

- нашатирний спирт – для збудження дихання, обробітку шкіри на обпалених кислотами ділянках;
- 5 % спиртовий розчин йоду – для обробітку ран;
- питна сода – для промивання шлунку;
- борна кислота – для промивання очей, обробляння шкіри;
- активоване вугілля – при різних отруєннях;
- вата, бинт, лейкопластир;
- валідол – при болях в серці;
- джгут.

7. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

Здобувачі, які виконали всі завдання згідно з програмою практики, оформили відповідно до вимог щоденник практики, звіт, журнал польових робіт отримують залік в останній день практики.

Вимоги до оформлення звіту

Звіт має складатися з титульної сторінки, вступу, опису усіх робіт, які виконували здобувачі під час навчальної практики. У кінці наводять висновки та пропозиції, список літературних джерел, додатки. Звіт з практики оформлюють на окремих аркушах формату А₄.

Контрольним етапом є захист звіту з практики. Його проводять на кафедрі лісових культур і меліорацій. Після успішного захисту здобувачі отримують допуск до складання іспиту.

Кожний вид діяльності здобувача оцінюється окремо та сумується для виведення підсумкової оцінки. Оцінка за практику виставляється у відомість обліку успішності й індивідуальний навчальний план студента. Здобувач, який не виконав програму практики, неякісно оформив звіт або несвоєчасно його представив, отримав незадовільну оцінку під час захисту звіту, вважається таким, який не виконав навчального плану. Систему оцінювання роботи та знань студентів за результатами проходження навчальної практики представлено в табл. 1.

Таблиця 1 – Система оцінювання академічних досягнень студента з навчальної практики

№ з/п	Види діяльності	Бали
1.	Оформлення польового блокнота	20
2.	Ведення польового щоденника	10
3.	Оформлення журналу польових робіт	20
4.	Оформлення звіту	50
5.	Разом	100

Переведення даних стобальної шкали оцінювання в національну шкалу та шкалу ECTS здійснюється в порядку, представленому в табл. 2.

Таблиця 2 – Шкала оцінювання успішності здобувачів вищої освіти

За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS	За національною шкалою	
		іспит	залік
90-100	A	Відмінно	Зараховано
82-89	B	Добре	
75-81	C	Задовільно	
64-74	D		

60-63	Е	
35-59	FX	Незадовільно (незараховано) з можливістю повторного складання
1-34	F	Незадовільно (незараховано) з обов'язковим повторним вивченням

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Бровко Ф. М. Практикум з лісового насінництва. К. : НАУ, 2008. 75 с.
2. Калінін М. І. Лісові культури і лісомеліорація / Калінін М. І. – К. : НМК БО, 1991. 149 с.
3. Гордієнко М. І., Дебринюк Ю.М., Маурер В. М. Лісові культури і лісомеліорація: підручник. Львів: Камула, 2005. 608 с.
4. ГБ Гладун Сучасний стан агролісомеліорації і захисного лісорозведення Харківської області та перспективи їх розвитку ГБ Гладун, ЮГ Гладун, 2013/Вісник Центру наукового забезпечення АПВ Харківської області,Номер15
5. Лісові культури і лісомеліорація. Терміни та визначення: ДСТУ 2980-95. К.: Держстандарт України, 1995. 64 с
6. Левандовська С.М., Хрик В.М. Основи лісорозведення та лісовідновлення: Навчальний посібник для студентів агробіотехнологічного факультету. Біла Церква, 2014. 178 с.
7. Лось С. А., Терещенко Л. І., Гайда Ю. І., Шлончак Г. А. та ін. Наставни з лісового насінництва (2-е видання, доповнене і перероблене). Х., 2017. 107 с.
8. Насіння дерев та кущів. Методи відбирання проб, визначення чистоти, маси 1000 насінин та вологості: ДСТУ 5036: 2008. [Чинний від 2009– 01– 01]. К.: Держспоживстандарт України 2009. 45 с.
9. Насіння дерев і кущів. Методи визначання посівних якостей (схожості, життєздатності, доброякісності): ДСТУ 8558:2015. [Чинний від 2017– 01– 01]. К.: ДП «УкрНДНЦ» 2017. 87 с.

Додаткова література

1. Біла Ю.М. Формування лісомеліоративного комплексу екологічно збалансованих агроландшафтів байрачного степу: монографія / Ю.М. Біла, Л.І. Ткач, В.Ю. Юхновський. – К.: Кондор, 2018. – 237 с..
2. Біла Ю.М. Лісомеліоративна компонента екологічної оптимізації агроландшафтів Луганської області // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Лісівництво та декоративне садівництво. 2016. Вип. 238. С. 119–130.
3. Гордієнко М. І., Шлапак В. П., Гойчук А. Ф. та ін. Культури сосни звичайної в Україні. К.: ІАЕ УААН. 2002. 872 с.
4. Дебринюк Ю. М. Лісовирощування в західному регіоні України. Львів : Світ, 1994. 408 с.
5. Лісовий кодекс України від 08.02.2006 р. в редакції Закону України № 3404-15 (чинний від 29.03.2006 р.) / ВВР України. 2006. № 21. С. 170.

Адреси сайтів в INTERNET

1. <http://dklg.kmu.gov.ua/> – Державне агентство лісових ресурсів України.
2. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.
3. <http://www.springerlink.com/home/main.mpx> – база даних журналів, книг, довідкових матеріалів.
4. Про насіння і садивний матеріал: Закон України від 26.12.2002 N 411-IV [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/411-15>.

Укладач: Біла Юлія Миколаївна
Горошко Віталій Віталійович

ЛІСОВІ КУЛЬТУРИ І ЛІСОМЕЛІОРАЦІЯ

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

для здобувачів факультету лісового господарства
освітнього ступеня «Молодший бакалавр»
галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство»
спеціальності 205 «Лісове господарство»

Редактор О.В. Васільєва
Коректор І.О. Бутильська
Комп'ютерний набір і верстка – Ю.М. Біла

Підпис. до друку 29.12.2020. Формат 60×84/16. Гарнітура Таймс.
Друк офсетний. Обсяг 0,85 ум. друк. арк.; 0,8 обл.-вид. арк. Тираж 100.
Замовлення ...

Виробник – редакційно-видавничий відділ
Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва.
62483, Харківська обл. Харківський р-н,
п/в «Докучаєвське-2», навчальне містечко ХНАУ, тел. 99-72-70.
E-mail: office@knau.kharkov.ua

Виготовлювач – дільниця оперативного друку ХНАУ